

РЕЦЕНЗИЯ

от: проф. д.ик.н. Румен Василев Гечев, катедра „Икономика“, УНСС

Научна специалност 3.8. Икономика

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 769/ 25.03.2022 на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: **Иван Василев Тодоров**

Тема на дисертационния труд: **Фискална политика и икономически растеж в контекста на фискалните правила**

1. Информация за дисертанта

Докторантът И. Тодоров се е обучавал по докторска програма към катедра Икономика при УНСС по научна специалност Политическа икономия /микро и макроикономика/ съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 1181/ 17.04.2018. Обучението е осъществено в задочна форма през периода 27.03.2018 до 27.03.2022.

Роден е през 1989 г. в София. Завършил е ПМГ в Ботевград с профил „Математика и информатика с разширено изучаване на английски език. През 2012 г. завършва специалност Макроикономика / бакалавър/ в УНСС. От 2018 г. е зачислен като задочен докторант. Отличен е с няколко авторитетни национални награди. Участва в изследователски проекти, финансирани от национални и международни институции.

От 2013 до 2018 Иван Тодоров е бил експерт към Комисията за регулиране на съобщенията. В периода 2018-2019 той работи в отдел „Макроикономически анализи и прогнози“ към Уникредит Булбанк АД, а от 2019 е експерт към Министерство на финансите, дирекция Икономическа и финансова политика. Изпълнил индивидуалния план в зададените срокове като е положил всички изпити с висок успех и е спазил сроковете за разработване на докторската теза.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е в общо 240 страници, от които 185 страници аналитичен текст. Изследването е структурирано в Увод, две глави, Заключение и списък на използваната литература, по-голямата част от която на английски език като са ползвани и специализирани изследвания на български език.

- *Оценка за: целта; задачите; обекта; предмета; основната теза на дисертационният труд*

Избраната тема „Фискална политика и икономически растеж в контекста на фискалните правила” е *особено актуална за България*. Поради това, че сме в Паричен съвет, който по същество изключва възможността за провеждането на монетарна политика, ролята на фискалната политика за адаптация към променящата се пазарна среда и съответно за възможно стимулиране на растежа придобива особено значение. Освен това, тук националната фискална политика се оценява на основата на сравнителен анализ с политиките на други страни-членки на Съюза. Не на последно място, потенциалните и реалните възможности за хармонизация на фискалните политики на страните от ЕС се определя от водещи икономисти като задължителна предпоставка за повишаване ефективността и устойчивостта на Евро зоната. В този смисъл, избраната тематика има както теоретично, така и съществено приложно значение. и оценява на основата изключително актуална.

Удачно е детерминирана *основната цел на изследването*: „ изследване на българския модел на фискална реакция- неговата функционалност и резултатите от въздействието му върху икономическия растеж в рамките на установените нормативни фискални правила. /с.7/. Тя е декомпозирана в пет под-цели (с.7-8), които по същество преследват извеждането на теоретико-приложни обобщения в следните посоки:

(а) критичен анализ на достигнатото в науката теоретично равнище в областта на релацията фискална политика: икономически растеж;

(б) механизма на взаимодействието – пряко и косвено, между бюджетната политика и растежа;

(в) ефективността на приетите фискални правила за гарантиране на устойчивост на публичните финанси;

(г) изясняване на въздействието на фискалните правила в специфичните условия на Валутен борд; и

(д) апробиране на възможни и алтернативни симулационни модели, чрез които да се търси оптимален и дългосрочен ефект от прилагането на фискалните правила и политики.

Ясно и точно са дефинирани *предмета* и *обекта* на изследване. Това е позволило да се особено значение на институционалната основа и произлизащите от нея фискални правила, които определят рамките, посоката и интензитета на проявление на зависимостите между провежданата фискална политика и растежа на БВП.

По същество и съдържание *тезата* отговаря на академичните изисквания, но не е изведена достатъчно ясно. Избраният описателен подход как от една страна характера и ограниченията на фискалната политика зависят от приетите фискални правила, а от друга страна конкретните фискални правила не позволяват стимулиране на растежа в условията на кризи, не фокусира достатъчно тезата. Но по същество, именно тезисният характер на допускането, че неадекватни фискални правила могат да блокират или най-малкото силно да ограничат възможностите на стимулираща фискална политика в условия на криза създава възможности за приноса на автора по тази предизвикателна проблематика. И тази възможност е реализирана в достатъчна степен в това дисертационно изследване. Избраната *система от методи на изследване* могат да бъдат определени като адекватни на поставените изследователски цели и това е позволило да се тества успешно заложената основна теза.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Като считам, че преразказа на структурата и съдържанието на който и да е дисертационен труд, считам за по-удачно да изведе *някои основни резултати*, демонстриращи неговият изследователски характер.

■ На критичен анализ са подложени близо 300 публикации в тази специфична област на икономическата теория. Те са добре селектирани по няколко критерия: авторитетност, интердисциплинарност, фундаменталност и актуалност, изразяващи различни гледни точки и оценки по един и същ проблем или процес, представителност

на теоретико-приложния проблем в отделни страни или групи страни, качествени и количествени анализи.

■ Показано е задълбочено познаване на фискалните правила на ЕС и на избрани страни от ЕС, като тези правила са оценени по избрани критерии за ефективност, като основният критерий правилно е насочен към въздействието върху динамиката на икономическия растеж.

■ Успешно е приложен е иконометричен анализ (регресионен анализ на корелацията БВП: равнище на държавен дълг в БВП /с. 152-153/), като са посочени инструментите и подходите, при които би могло да се постигне балансиран бюджет / с.155/. Избраният от докторанта SVAR модел за симулационен анализ е позволил да се разкрие как ендогенните фактори влияят върху механизма на взаимодействие между бюджетните инвестиции и растежа на БВП.

■ Подбрани са убедителни емпирични данни за сравнителен анализ, чрез който са изведени положителните и отрицателните ефекти от съществуването на хармонични и/или противоречащи си принципи във фискалните правила на равнище ЕС и отделни страни в ЕС – конкретно в България. Емпиричният анализ съответства на поставените теоретични въпроси и в достатъчна степен потвърждава основните изводи на автора.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В Автореферата на този дисертационен труд са изведени четири приноса, които могат да бъдат обобщени като :

- (а) изясняване на механизма на зависимости между икономическите колебания и държавния дълг от гледна точка на възможните фискални реакции;
- (б) определяне границите на „фискалното пространство“ в конкретните условия на България, при които може да се запази устойчивостта на публичните финанси;
- (в) разширение и приложение на концепцията за хистерезисния ефект, изразен чрез нелинейната траектория на макроикономическата динамика при експанзивна или рестриктивна фискална политика;
- (г) установяване на трансмисията от спецификата и дизайна на фискалните правила към икономическите резултати (в частност икономическия растеж);

Като определен принос приемам (б) и (в), които са взаимно свързани и допълващи се.

Определянето на конкретните измерение на „фискалното пространство“ в България е уникално от гледна точка на това, че това пространство се формира и развива в условията на Паричен съвет. А както е известно, обхвата и ефективността на фискалната политика зависи от степента на взаимодействие и хармонизация с паричната политика. Извеждането на хистерезисния ефект за нелинейност на разглежданите зависимости в българска среда също се явява допълнителен аргумент в подкрепа на твърдението, че твърде рестриктивната политика при криза и/или по-голям държавен дълг може да се окаже по-скоро вредна в средносрочен и дългосрочен период. Да, този извод не е нов в теорията, но тестван в българска среда и от различен авторски ракурс, той внася допълнителни аргументи в негова подкрепа.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

В Автореферата на посочени 9 публикации и едно участие в текущ изследователски проект. Приемам за релевантни седем публикации – две авторски и пет в съавторство с научният ръководител доц. И. Беев. Пет от тях са публикувани в издателството на УНСС и две в издателство на СУ „Кл. Охридски“. *Особено положително трябва да бъдат оценени съвместните публикации с научния ръководител, което е широко прилагана международна практика.* По форма, тематичност и равнище тези публикации са напълно достатъчно спрямо утвърдените у нас академични изисквания. Не приемам две от публикациите не поради тяхното равнище, а поради това че едната е в издание на не-академичен институт, а другата е непубликуван доклад пред не посочена конференция – място, равнище и т.н.

6. Оценка на автореферата

Автореферата отразява коректно дисертационният труд и отговаря на изискванията на УНСС.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

- В Първа глава се отделя ненужно голямо внимание на основни категории, които са дефинирани и в учебните пособия, в т.ч. фискална политика,

консолидирана бюджетна програма, дискреционна и недискреционна фискална политика, потенциален и реален растеж и др. Таблица 1 и 2, Фигура 2 и Фигура 3 също имат място в учебно пособие, а не в дисертационен труд. В по-конспективен вид е трябвало и да се изведат добре известни разработки на Харод, Домар, Солоу и др.

- На няколко страници (35-39) е развита нашироко и в детайли формула за зависимостта между първичното бюджетно салдо и задлъжнялостта. Но не е ясно кой е автора, има ли принос на докторанта и какъв е точно този принос. От цитираните автори под линия не може да се разбере какъв е точно и техния принос поотделно.
- В някои случаи са маркирани различия в анализите и оценките на отделни автори без да е аргументирано критично отношение към тях. Например, на с.49-50 са посочени две групи автори привеждащи взаимно изключващи се „доказателства“ за коефициента на мултипликация на бюджетните разходи в условията на рецесия или при други фази на цикъла. Не е ясно И. Тодоров кое и защо подкрепя в крайна сметка.
- В по-нататъшната си изследователска работа в областта на фискалната политика колегата Тодоров би трябвало да подложи на критичен анализ сега съществуващите фискални правила на ЕС и в България. Защото те не могат да се приемат за „свещена крава“ поради това, че фактически те отдавна и многократно са нарушавани, в т.ч. от страните-членки на Евро зоната.

Бих желал да задам следните два дискуссионни въпроса:

1. Как би могла да се определи границата на гъвкавост при прилагане на принципите на фискалната дисциплина в условията на остри икономически кризи и необходимостта от експанзивна фискална политика.
2. Известно е, че бюджетният мултипликатор има различна интензивност през различните фази на бизнес цикъла. Дали и по какви причини може да има такива различия и между развитите и по-слабо развитите страни-членки на ЕС. Фискалната политика у нас съобразена ли е с тези различия?

8. Заключение

Докторантът Иван В. Годоров демонстрира много добро познаване на специализираната литература в областта на фискалната политика. Работата има изследователски характер и това се доказва, както от критичния анализ на отделните редица дискуссионни въпроси да се доказва с емпирични изследвания. Това ми дава основание да дам положителна оценка на дисертационния труд „Фискална политика и икономически растеж в контекста на фискалните правила” и предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователна и научна степен „доктор” на Иван Василев Годоров в област на висше образование 3.8. Икономика, научна специалност Политическа икономия /микро и макроикономика/.

13.05.2020
гр. София

Подпис: *Проф.д.ик.н. Румен В. Гечев*